

**Laudacja dla Ewy Koźmińskiej-Frejlak za książkę
*Po Zagładzie. Praktyki asymilacyjne ocalałych
jako strategię zadomawiania się w Polsce (1944/45–1950)*,
która w roku 2023 otrzymała pierwszą nagrodę
w konkursie o Nagrodę im. Józefa A. Gierowskiego
i Chonego Shmeruka**

Ewa Koźmińska-Frejlak, *Po Zagładzie. Praktyki asymilacyjne ocalałych jako strategię zadomawiania się w Polsce (1944/45–1950)*, Żydowski Instytut Historyczny, Warszawa 2022, ss. 565.

Przedmiotem książki Ewy Koźmińskiej-Frejlak – jak określa sama Autorka – „są starania żydowskich Polaków, by odnaleźć miejsce dla siebie i na nowo zakorzenieć się w świecie po katastrofie”. Obiektem Jej zainteresowania jest zatem społeczność ocalałych z wojny Żydów polskich, którzy w okresie tużpowojennym (lata 1944/45–1950) na krócej lub dłużej zatrzymali się w granicach ówczesnej Polski i podjęli wysiłki dostosowania się do nowej rzeczywistości społeczno-politycznej. Z jednej strony musieli skonfrontować się z piętnem ofiar oraz spróbować przezwyciężyć naznaczenie fizycznym i psychicznym pokłosiem wojny, z drugiej – wszcząć próby zmierzające w kierunku całkowitej lub choćby częściowej redukcji cech wyodrębniających, dyskryminujących i wykluczających ich z polskiej większości. Aby to osiągnąć, posługiwali się zarówno wiedzą i doświadczeniem wyniesionymi z okresu Zagłady, jak i różnego rodzaju strategiami obejmującymi praktyki o charakterze asymilacji, akulturacji i sekularyzacji, zmniejszającymi ich poczucie wyobcowania i zwiększającymi szanse na faktyczne zadomowienie się w Polsce.

Książka ma starannie przemyślaną i logiczną konstrukcję. W dwóch pierwszych rozdziałach Autorka nakreśliła szerokie tło stanowiące punkt wyjścia do rozpoznania, opisu i analizy głównego problemu badawczego. Znalazły się w nich charakterystyka wybranych elementów doświadczenia

Zagłady (fizyczne, psychiczne, ekonomiczne, kulturowe i moralne aspekty „ostatecznego rozwiązania”), demograficzny i psychologiczny bilans wojny, a także społeczno-polityczny krajobraz powojnia określający status ocalałych i rzutujący na ich kondycję. W trzech ostatnich rozdziałach – kluczowych z perspektywy tytułowych dociekań Autorki – przedstawiono główne praktyki asymilacyjne badanej grupy: konwersje, zmiany danych personalnych i zawieranie małżeństw mieszanych, wyjaśniając jednocześnie ich uwarunkowania, motywacje, skalę i charakter.

Równie wzorcowa, jak struktura książki jest także jej warstwa metodologiczno-warsztatowa. Już we wstępie Autorka dokładnie i starannie określiła pole badawcze monografii, wskazała teoretyczne podstawy swoich dalszych rozważań, a także wyjaśniła główne pojęcia i stosowaną terminologię. W podobnie precyzyjny i wzorcowy pod względem koncepcyjnym sposób skonstruowała formę i treść kolejnych rozdziałów. Opisując i analizując praktyki podejmowane przez ocalałych, Autorka szczegółowo nakreśliła m.in. charakterystykę prowadzonych badań, ich kontekst prawno-instytucjonalny, portret objętej nimi zbiorowości (w tym genealogię rodzinną i społeczną), dostępność i przydatność wykorzystanych źródeł oraz w końcu czynniki i motywacje stojące za podejmowanymi decyzjami i działaniami. Staranność badawczo-metodologiczna Autorki, interdyscyplinarny charakter prowadzonych przez Nią rozważań (znakomite połączenie narzędzi i perspektyw zaczerpniętych z kilku różnych dyscyplin wchodzących w skład dziedziny nauk humanistycznych i społecznych), a także oparcie przedmiotu analizy na licznych studiach przypadku (indywidualne losy poszczególnych jednostek i grup) oraz samodzielnie przygotowane obliczenia statystyczne nie tylko umożliwiły Jej stworzenie doskonałego studium historyczno-społecznego, ale także ułatwiły doszukiwanie się ogólnych prawidłowości w pojedynczych i grupowych zachowaniach oraz – jak się wydaje – pozwoliły uniknąć pułapki posługiwania się uproszczeniami czy formułowania nieuprawnionych i niedowiedzionych uogólnień.

Do niewątpliwych zalet książki Ewy Koźmińskiej-Frejlak należy także jej warstwa językowa. Narracja łącząca rozległą i interdyscyplinarną erudycję z lekkim piórem, styl naukowy z elementami eseistyki sprawiają, że zawile i niejednokrotnie trudne zagadnienia przedstawione są w prosty i przystępny sposób. Zarówno całość książki, jak i jej poszczególne rozdziały (które same w sobie mogłyby być osobnymi i niezależnymi rozprawami) stanowią ciekawą i pasjonującą lekturę.

Jak przyznaje we wstępie Autorka, proces tworzenia nagrodzonej książki, a wcześniej doktoratu, na podstawie którego powstała, był długi i pełen zakrętów. Mimo wszelkich niedogodności, a być może właśnie dzięki nim, otrzymaliśmy znakomite, w najdrobniejszych szczegółach dopracowane, nowatorskie i pod wieloma względami kompletne dzieło. Co warto podkreślić, definiując, opisując i poddając wszechstronnej analizie sposoby dostosowywania się ocalałych do powojennych realiów, Ewa Koźmińska-Frejłak nie tylko stworzyła ważną i pionierską monografię dotyczącą historii społecznej Żydów polskich, ale również opracowała profesjonalny i funkcjonalny model teoretyczno-metodologiczny do dalszych badań w tym obszarze.

W imieniu Kapituły Nagrody im. Józefa A. Gierowskiego i Chonego Shmeruka oraz moim serdecznie gratuluję Autorce nagrodzonej książki oraz życzę dalszych sukcesów w pracy naukowej.

Adam Kopciowski <https://orcid.org/000-0002-9703-5677>

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej